

<https://doi.org/10.5559/di.26.1.07>

Vesna Buljubašić- -Kuzmanović ŠOCIJALNA KULTURA ŠKOLE I NASTAVE

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet, Osijek, 2016., 164 str.

Knjigu *Socijalna kultura škole i nastave* objavila je 2016. godine Vesna Buljubašić-Kuzmanović, izv. prof. dr. sc., u izdanju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. Knjiga je podijeljena na četiri dijela koja se bave aspektima socijalne kulture u odgoju i obrazovanju, počevši od uvodnog razmatranja pojma socijalne kulture škole i nastave u suvremenom kontekstu u prvom dijelu knjige. Drugi i treći dio knjige bave se temeljitom analizom, pojavama i pojmovima koji čine socijalnu kulturu škole (drugi dio), odnosno socijalnu kulturu nastave (treći dio). Četvrti je dio knjige usmjeren na izgradnju i razvoj socijalne kulture škole i nastave. Uz navedena temeljna četiri dijela knjige, autorica je ovu vrlo važnu temu odgoja i obrazovanja zaokružila konciznim zaključkom i upotpunila praktičnim prilogima. Knjiga se temelji na znanstvenim radovima autorice, kao i brojnim istraživanjima domaćih i stranih autora koja se bave pitanjima socijalne kulture škole i nastave. Cilj knjige, koji je istaknula i sama autorica: *pobliže razjasniti, konkretizirati i operacionalizirati višedimenzionalnost složenog konstrukta "socijalno" u njegovom kulturnom i pedagoškom razvojnom kontekstu*, uspješno je ostvaren.

Prvi dio knjige, *Socijalna kultura škole i nastave*, uvodi čitatelja u ovu proble-

matiku, podastirući definicije i određenja kulture organizacije (iz koje se izvodi socijalna kultura škole i nastave) i objašnjavajući razine kulture, od kojih je kultura odgojno-obrazovne ustanove samo jedna razina s vrlo važnim dijelom socijalne kulture škole i nastave. Autorica ističe kako svaka škola ima vlastitu kulturu, koju određuju vrijednosti na kojima ona počiva, a socijalna kultura škole i nastave promovira vrijednosti koje učenike potiču na aktivno sudjelovanje u rješavanju društvenih i generacijskih problema, kao i vrijednosti koje potiču kreativnost, inovativnost, postizanje sigurne i uspješne budućnosti u suvremenom društvu te socijalne solidarnosti. U ovom je dijelu knjige objašnjen i sam pojam "socijalno" u kontekstu suvremene škole i nastave, što prema mišljenju autorice implicira metodu razvoja kritičkoga mišljenja, rješavanja problema, učenja iz iskustva i životnoga okružja. Spomenuta je i važnost primjene multimedije u obrazovanju, kao posljedica brzog razvoja nove tehnologije koja mijenja razmišljanja o socijalnom svijetu. Na kraju poglavlja autorica naglasak stavlja na konstruktivistički pristup učenju i poučavanju kao dobru filozofsku, psihološku i pedagošku perspektivu u određenom sociokulturnom kontekstu.

Drugi dio knjige, *Socijalna kultura škole*, podijeljen je na devet potpoglavlja. U njemu autorica objašnjava sam pojam kulture škole, koju čini dominantna kultura i potkulture raznih skupina (učenika, nastavnika, roditelja, tehničkog i administrativnog osoblja te samog rukovođenja i kulture okružja). Na početku ovoga poglavlja autorica je pokušala odrediti pojam socijalne kulture škole, koji nije jasno i precizno određen u literaturi, pa na temelju viđenja brojnih autora izvodi općeprihvaćenu definiciju socijalne kulture kao društvenoga koncepta stvorenog od pojedina i u njihovoj interakciji. Socijalnu kulturu škole vidi kao vanjski referentni okvir u kontekstu kulture, nazivajući je i "grupnom kulturom" te navodeći da škola kao zajednica učenja, rasta i razvoja implicira

kulturu grupa i pojedinaca; a općenito govoreći, odnosi se na uvjerenja, percepcije, odnose, stavove te pisana i nepisana pravila koja utječu na oblike funkcioniranja škole te njezine pedagoške i organizacijske strukture. U ovome poglavlju autorica ističe jedinstvo socijalnih, pedagoških i kulturnih utjecaja u kontekstu kulture škole, prikazuje determinante, tipove i manifestacije kulture prema raznim kriterijima. Dana je i tipologija socijalne kulture škole, naglašeno je kako učinkovita kultura škole teži optimalnoj razini društvene kohezije i društvene kontrole te je upozoreno na skriveni kurikulum kao implicitnu odrednicu kulture škole i školskih odnosa. Zadovoljenje potreba svih učenika, nastavnika, roditelja i zajednice istaknuto je kao važan kriterij ne samo kvalitete nego i izvrsnosti i prepoznatljivosti kulture škole. Razvojna pitanja socijalne kulture škole objašnjena su u ovom poglavlju spremnošću škole na promjene i razvoj, kroz tumačenje pojmova misije i vizije kao ključnih za razvoj škole i kurikuluma. Kao nezostavne sastavnice kulture škole u ovom se poglavlju navode vrijednosti, koje autorica ujedno naziva i prediktorima stavova i ponašanja, a u kontekstu kulture škole i školskih odnosa govori se o odgojnim vrijednostima. Socijalnu kulturu škole autorica opisuje kao osnovu komunikacije, suradnje i partnerstva kojom se postavlja u okviru poželjnoga ponašanja te ideali i vrijednosti kojima teži i koji moraju imati snažnu motivacijsku ulogu. Unutar ovoga poglavlja prikazana je i kultura školskih odnosa kao dio socijalne kulture škole te pojam mreže socijalne i suradničke kulture. Kultura škole i školskih odnosa očituje se u životnom ozračju i razvija tijekom vremena te je, kako autorica navodi, utkana u pedagoško-socijalno biće škole. Kao važne

sastavnice socijalne kulture škole i školskih odnosa ističu se razredno i školsko okruženje, organizacijska i komunikacijska kultura te emocionalna i socijalna klima. Na kraju ovoga poglavlja autorica je ponudila mogućnosti za promjene i razvoj socijalne kulture škole, kao i mjere pedagoško-socijalnoga i kulturnoga bića škole. Unutar njih upozorila je na dinamičan model vođenja promjena, usmjeren na ravnatelja kao ključnu osobu u procesu promjene. Naglasila je kako je promjena dugotrajan proces karakterističan za suvremene škole, koje se moraju odmaknuti od tradicionalnoga obrazovnog sustava koji potire sam taj proces. Autorica je navela i tri osnovne kategorije mjerenja kulture, koje uključuju vrijednosti, normativna uvjerenja i očekivanja te percepciju organizacijske prakse, ističući vrijednosti s uvjerenjima i očekivanjima kao primarni element operacionalizacije kulture kod većine istraživača.

U trećem dijelu knjige, *Socijalna kultura nastave*, podijeljenom na deset potpoglavlja, autorica prikazuje teorijske pristupe socijalnoj kulturi nastave, ističući da se ona može sažeti samo u modelu otvorenom za širenje i sadržajno dopunjavanje. Posebnu pozornost unutar socijalne kulture nastave posvećuje odgojnom aspektu nastave, pri čemu interakciju i komunikaciju ističe kao temeljne odrednice prema kojima se može analizirati svaki odgojni, ali i obrazovni, čin. Socijalna, kao i pedagoška kultura nastave, prema autoričnim riječima, potiče razvoj vještina konstruktivnoga komuniciranja u raznim socijalnim situacijama, sposobnost izgradnje povjerenja i empatije, prihvatljiv i konstruktivan način rješavanja sukoba te sposobnost prepoznavanja, razumijevanja i prihvaćanja različitih gledišta. Uz to, važno je naglasiti da korespondira s promjenama u društvu i znanosti, tradicionalnim i suvremenim pristupima poučavanju, (samo)učenju i (samo)vrednovanju, kao i s cjelokupnim ozračjem, ulogama te odnosima u školi i zajednici. Socijalna kultura nastave složena je struktura uloga i odnosa koja se odražava kroz položaj učenika u nastavi, a čiji

je važan čimbenik intrapersonalni i interpersonalni vid kompetentnosti te komunikacijski profil učenika i nastavnika. Četvrto se potpoglavlje bavi povezanošću emocija i socijalne kulture nastave, koja upućuje na prostor za unaprjeđenje u obliku veće upotrebe emocionalnih pristupa učenju i poučavanju, jer je utjecaj emocija na socijalnu kulturu nastave potvrđen u nizu programa emocionalnog opismenjanja. Peto je potpoglavlje posvećeno socijalnim kompetencijama, gdje se socijalno kompetentnima karakteriziraju ona djeca koja se upuštaju u zadovoljavajuće interakcije i aktivnosti s odraslim osobama i vršnjacima te kroz takve interakcije unaprjeđuju svoju osobnu kompetenciju. Autorica upozorava na činjenicu da ne postoji općeprihvaćeni teorijski model ni definicija socijalne kompetencije te prikazuje razne modele, kao i psihološke pristupe, ovomu pojmu, posebnu pozornost pridajući pedagoškom pristupu poznatom pod nazivom model praćenja razvoja dječje socijalne kompetencije. Odgojno-obrazovna klima i ozračje također su objašnjeni u okviru trećega dijela knjige, gdje se socijalna klima objašnjava kao kvaliteta sveukupnih odnosa zasnovana na socijalnoj interakciji, a detaljno se upozorava na potrebu suradničke nastave. Socijalni dizajn nastave, didaktički i metodički pluralizam nastave i učenja te transformacijski i emancipacijski karakter nastave također su objašnjeni unutar trećega poglavlja knjige kao važni čimbenici socijalne kulture nastave. U potpoglavlju o didaktičkom i metodičkom pluralizmu nastave i učenja autorica je obuhvatila socijalne oblike rada u nastavi i aranžmane učenja koji se ogledaju kroz suradničko, timsko, problemsko i integracijsko učenje, a prožeti su interakcijama, razgovorom i diskusijom te razmjenom

mišljenja i stavova. Autorica u trećem dijelu knjige naglašava kako socijalno i kulturno osjetljiva nastava ima transformacijski i emancipacijski karakter, prenosi težište s individualnog rada i konkurencije na timski rad i suradnju. Poticanje i praćenje razvoja socijalne kulture nastave završno je potpoglavlje ovoga dijela knjige, a sagledava se kroz školsku klimu i nastavno ozračje. Za promicanje pozitivne kulture škole i poticajnoga nastavnog ozračja autorica ističe težnju školi kao "kući radosti", gdje je učenje izazov i veselje, navodi mjere za praćenje i razvoj socijalne kulture nastave, pri čemu kao uporišta navodi dobrobit i uključenost djece.

Izgradnja i razvoj socijalne kulture škole i nastave završni je dio knjige s trinaest potpoglavlja koja cjelovito pristupaju ovim fundamentalnim pitanjima, a obuhvaća i prilagođene prikaze dijelova autoričine doktorske disertacije. Kao razlog nužnoga poticanja izgradnje i razvoja pozitivne kulture škole i nastave, autorica vidi pripremu učenika da postanu aktivni građani, sposobni donositi i provoditi reflektirajuće odluke od osobne i društvene važnosti. Kao ključne odrednice socijalne kulture škole i nastave navodi njezinu sveobuhvatnost i inkluzivnost, otvorenost prema razvoju, stvaralaštvu i inovacijama te spremnost na promjene, kontinuiranu nadgradnju i poboljšanja. U prvom je potpoglavlju autorica upozorila na važnost integracije i partnerstva u odgoju i obrazovanju, sagledavši ih kroz integrativnu didaktiku. Kao važan dio izgradnje i razvoja socijalne kulture škole i nastave bavi se pitanjem kurikuluma utemeljenog na kompetencijama te ističe kako takav kurikulum svoja teorijska i praktična ishodišta pronalazi u holističkoj pedagogiji i integracijskoj didaktici. Kao najbolje polazište rasta i razvoja kurikuluma utemeljenog na kompetencijama učenika navodi sukonstrukcijski pristup kurikulumu te ga opisuje kao interaktivan, usmjeren na proces i djelovanje. Autorica je objasnila pojmove socijalne interakcije, komunikacije i kompetencije, koji su duboko umreženi u socijalnoj kulturi

škole i nastave, pridonose boljem objašnjenju raznih oblika školske prilagodbe, uključuju individualna obilježja djeteta, njegova socijalna umijeća i vršnjačke odnose. Peto potpoglavlje bavi se pedagoškim načelima koja potiču razvoj dječje socijalne kompetencije strategijama i praksama socijalnog razvoja. Nadalje, pri razvoju socijalnih vještina i prosocijalnih umijeća djece autorica je upozorila na važnost asertivnosti i stvaranja prijateljstva, objasnila trendove treninga socijalnih vještina i smjernice za njihovo uvođenje u institucije kao pedagoške intervencije. U školskom kontekstu, naglašava autorica, u nastavi i odgojno-obrazovnom procesu velika se pozornost pridaje vještinama održavanja pozitivnog ozračja u razredu te poticanju, ohrabriranju i pružanju potpore članovima skupine da unaprijede i razviju svoja socijalna umijeća, kao alternativu provođenju treninga socijalnih vještina. U ovoj poglavlju dotaknuta su i pitanja ponašanja učenika u školi/razredu, uključujući poremećaje u ponašanju i njihovu intervenciju, kao i procjenu ponašanja. Autorica navodi i pojam pedagogije kriznih stanja kao sastavnoga dijela prevencije poremećaja u ponašanju koja pokazuje kako se kriza može uspješno preobraziti u razvoj. Dani su primjeri skala procjena, kao najbolje strategije za ispitivanje frekvencije i intenziteta poremećaja u ponašanju. Njegovanje djetetovih snaga, nade i optimizma deseto je potpoglavlje završnoga dijela ove knjige, gdje se otpornost djeteta ističe kao ključan čimbenik koji objedinjuje navedeno i nije osobina samoga djeteta nego i odraz njegovih odnosa. Otpornost, prema autoričinim riječima, uključuje i sigurnost te ju veže uz sljedeće potpoglavlje koje se bavi podrškom stabilnosti, sigurnosti i sa-

moostvarenju djece. Završni se dio knjige dotaknuo i doprinosa kompetentnosti i očuvanja osobnog integriteta djeteta, kao ključnih čimbenika razvoja u suvremenoj školi. Na kraju poglavlja dan je prikaz razvoja instrumenata za praćenje socijalne kulture škole i nastave, koji zaokružuje i daje praktičnu primjenu teorijskih spoznaja i rezultata istraživanja ovoga poglavlja. Naglasak stavlja na sustavno poticanje i praćenje (i programski i izvedbeno) razvoja socijalnih kompetencija učenika i nastavnika, jer se nedovoljna važnost daje suvremenim spoznajama o socijalnoj kulturi škole i nastave kao sponi između škole, obitelji i zajednice. Kao primjere razvoja strategije implementacije i evaluacije interakcijsko-komunikacijskog, suradničkog i partnerskog obrasca škole autorica objašnjava tri upitnika za mjerenje socijalne kulture škole i nastave, razvijena u sklopu projekta Kurikulum socijalnih kompetencija i odnosa u školi, te Slikovni prikaz razina integriranja kurikuluma, koje na kraju knjige i prilaže kao poticaje praktičarima u kreiranju vlastitih instrumenata i strategija razvoja.

U zaključku knjige autorica socijalnu kulturu škole i nastave stavlja u društveni kontekst te globalno i cjeloživotno obrazovanje. Ističe važne odrednice i dimenzije socijalne kulture škole i nastave.

Doprinos i bogatstvo ove monografije vide se u raznim teorijskim i praktičnim pristupima i analizama složenoga fenomena socijalne kulture škole i nastave, koje je autorica detaljno objedinila i objasnila. Izvrsna povezanost teorije i prakse ogleda se u autoričinu pristupu, a sama je knjiga vrlo vrijedan doprinos ovoj temi, namijenjena i neizostavna svima koji rade na području odgoja i obrazovanja, a otvoreni su za neminovne promjene koje su oko nas.

Senka Gazibara